

Opas osallistavan murrosareena-menetelmän soveltamiseen kuntien, kansalaisyhteiskunnan ja pienten yritysten yhteistyön edistämiseksi kestävyystyössä

Esipuhe

Miten voisimme rakentaa asuinseutuamme yhdessä sellaiseksi, joka kohtaa paremmin nykymaailman monimutkaiset haasteet ja sellaiset ilmiöt, kuten ilmastonmuutos, luontokato, yksilökeskeinen kulttuuri ja polarisaatio? Moni meistä haluaa vaikuttaa omaan elinympäristöönsä, edistää kestävämpää elämäntapaa ja vahvistaa yhteisöllisyyttä. Paikallisilla toimijoilla voi olla merkittävää osaamista ja ratkaisuja kriisinkestävyyden vahvistamiseen ja kestävämmän tulevaisuuden edistämiseen paikallisella tasolla.

Tarvitsemme uusia tapoja tukea eri toimijoiden aitoa vuorovaikutusta ja vauhdittaa yhteistyötä, joka aktivoi yhteiskunnallisesti arvokasta paikallista toimijuutta.

Murrosareena on osallistava työpajamenetelmä, joka tuo erilaiset ihmiset yhteen keskustelemaan halutusta tulevaisuudesta, kehittämään ratkaisuja yhdessä ja toimimaan. Areena auttaa tarkastelemaan nykyhetken rakenteita kriittisesti, tunnistamaan muutosvoimaisia tekoja ja käynnistämään uusia projekteja, yhteistyömuotoja ja kokeiluja.

Tämä opas perustuu kansainvälisen **"We make transition!" -hankkeen (2023–2025)** kokemuksiin. Hankkeen tavoitteena oli vahvistaa paikallishallinnon, kansalaisyhteiskunnan, yritysten ja muiden paikallisten toimijoiden välistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä kestävämmän tulevaisuuden edistämiseksi. Hankkeen aikana toteutettiin osallistavia murrosareenoja 12 paikkakunnalla kuudessa Itämeren alueen maassa. Murrosareenojen aiheita olivat paikallisia toimijoita koskettavat teemat, kuten luonnon monimuotoisuus, kestävä ruokajärjestelmä ja kiertotalous. Hanke sai osarahoitusta EU Interreg Itämeren alueen ohjelmasta.

Oppaan tarkoitus on tuoda esille helppoja tapoja soveltaa murrosareenaa tai sen osia vuorovaikutuksen ja osallistumisen edistämiseksi. Opas esittelee murrosareenan keskeiset elementit ja kuvaa erityisesti, miten metodia sovellettiin We make transition! -hankkeessa paikallisten toimijoiden roolin ja asiantuntijuuden kirkastamiseksi sekä uuden yhteistyön ja konkreettisten toimien käynnistämiseksi. Opas sisältää myös kuvaukset Suomessa toteutetuista murrosareenoista.

Julkaisun päätekijä:

Johanna Leino, Suomen Itämeri-instituutti

Muut tekijät:

Kati Lehtiö, Pirkanmaan liitto

Miranda Sundholm, Uudenmaan liitto

Henna Salminen, Varsinais-Suomen liitto

Martin Noorkoiv, Joanna Kurvits & Christo Allikson, DD Foundation, Viro

Lienīte Priedāja-Klepere, Zane Kake & Zane Pīpkalēja, Vidzemen aluehallinto, Latvia

Marta Jarosińska, Gdynian kaupunki, Puola

Tina Schneider & Anna Burhorst, Bremenin yliopisto, Saksa

Kjersti Bjørnevik, Trøndelagin aluehallinto, Norja

Visuaalinen toteutus:

Anna Dudziak, Baltic Institute of European and Regional Affairs – BISER, Puola

Julkaistu:

10/2025

Tämä julkaisu on osa ”We make transition! – Kohti kestävämpää yhteiskuntaa paikallisten toimijoiden ja julkisen sektorin yhteistyöllä” -hanketta (2023–2025), jossa vahvistettiin kuntien, kansalaisyhteiskunnan ja muiden paikallisten toimijoiden välistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä kestäväen tulevaisuuden edistämiseksi. Hankkeessa toteutettiin paikallisia toimijoita osallistavia murrosareenoja, joissa oli erilaisia ja eri tavoin rajattuja aiheita, kuten kiertotalous, kestävä paikallinen ruokajärjestelmä, luonnon monimuotoisuus ja sosiaalinen kestävyys. Hankkeessa oli mukana 11 hankekumppania kuudesta Itämeren alueen maasta ja se sai osarahoitusta EU Interreg Itämeren alueen ohjelmasta.

Sisällysluettelo

1. "We make transition! -prosessi"	2
1.1 Murrosareena ja sen soveltaminen We make transition! -hankkeessa	2
1.2 Fokusryhmähaastattelut	5
1.3 Paikalliset murrosareenatyöpajat	7
2. Kansalaisyhteiskunta kestävyystoimijana	10
2.1 Aktiivisen kansalaisyhteiskunnan rooli kestävyysmurroksissa	10
2.2 Kuntien ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden välisen yhteistyön haasteet ja askeleet tehokkaampaan yhteistyöhön	11
3. Murrosareenat We Make Transition! -hankkeessa	13
3.1 Yhteenveto 12 WMT! -murrosareenaprosesseista	13
3.2 Esimerkkitarinoita WMT! -murrosareenoista	15
3.2.1 Minun lähiluontoni, Uusikaupunki	15
3.2.2 Tampereen kestävä elämän tulevaisuusareena	17
3.2.3 Uudenmaan kiertotalousmurros – jakamistalous ja tilojen kestävä käyttö	19
3.2.4 Tulevaisuuden kestävä Kemiönsaari -murrosareena	21
3.2.5 Hämeenkyrön maatalousareena	23
3.3 WMT! -areenoilla tunnistettuja menestystekijöitä ja haasteita	25
4. Mitä opimme?	26
Lähdeluettelo	29
Liitteet	31

1. "We make transition! -prosessi"

1.1 Murrosareena ja sen soveltaminen We make transition! -hankkeessa

Yhteiskunnalliset murrokset ovat monimutkaisia, pitkäkestoisia muutoksen prosesseja, jotka tapahtuvat yhteiskunnan eri tasoilla. Kestävyysmurroksella¹ tarkoitetaan muutoksia, jotka ohjaavat kohti ekologisesti ja sosiaalisesti kestävää yhteiskuntaa.

Murrosareena on osallistava työpajamenetelmä, joka kokoaa erilaiset sidosryhmät ja näkökulmat yhteen valitun kestävyyshaasteen ympärille. Tavoitteena on parempi yhteisymmärrys kokonaiskuvasta, jotta voidaan tunnistaa systeemiä² haasteita ja hahmottaa uudenlaisia ratkaisuja kestävyysmurroksen vauhdittamiseksi. Käytännössä murrosareenalla luodaan yhteinen tulevaisuuskuva ja kehitetään polkuja haluttuun tulevaisuuteen pääsemiseksi. Prosessin tuloksena syntyy suosituksia, yhteistyöaloitteita ja kokeiluja. Areenan tuotokset voivat vaikuttaa olemassa olevien rakenteiden, kulttuurien ja käytäntöjen muuttamiseen sekä uusien projektien, yhteistyön ja kokeilujen toteuttamiseen. (Silvestri, Hebinck ym., 2022, s. 9.)

Murrosareenaa voidaan kutsua väliaikaiseksi tilaksi, jossa osallistujat eli "murrosagentit", pohtivat kriittisesti nykyistä yhteiskunnallista järjestelmää ja etsivät ongelmia kestävämmän nykytilan vallitsevista rakenteista, kulttuureista ja käytännöistä. Samalla näkökulma siirtyy kohti kestävämpää ja oikeudenmukaisempaa tulevaisuutta.

Areenan ytimessä on sarja työpajoja, joihin osallistujat kokoontuvat pohtimaan yhteistä ongelmaa kriittisesti (Loorbach 2010). Areenaprosessi tähtää kahteen keskeiseen tulokseen. Ensinnäkin prosessin tulee muodostaa joukko toimijoita, jotka ovat halukkaita toimimaan muutoslähettiläinä. Toiseksi areenalla syntyy konkreettisten murrostoimien suunnitelma. (Roorda ym., 2014; Silvestri, Hebinck ym. 2022, s. 9.)

Murrosareena on yhteisöllinen ja yhteiskehittävä oppimisprosessi, joka parantaa osallistujien valmiuksia järjestäytyä omatoimisesti. Areena synnyttää osallistujissa usein päämäärätietoisuutta ja intoa tehdä muutosta omalla alueella. (Notermans, von Wirth & Loorbach 2022, s. 6.)

¹ Kestävyysmurros: Yleisesti tunnettuja kestävyyshaasteita ovat esimerkiksi luontokato, saastuminen, ilmastonmuutos ja luonnonvarojen liiallinen käyttö. Jotta nykyisille ja tuleville sukupolville varmistetaan hyvät elämisen mahdollisuudet, tarvitaan kestävyysmurrosta. Murros edellyttää muutosta yhtä aikaa monenlaisissa ajattelu- ja toimintatavoissa sekä yhteiskunnan rakenteissa.

² Systeemin muutos: Samanaikaista muutosta eri toiminnoissa ja rakenteissa sekä niiden vuorovaikutuksessa (Sitra).

Murrosareenoita on toteutettu eri teemoissa ja eri tasoilla Euroopan maissa, kaupungeissa ja kaupunginosissa. Areena on aina konteksti- ja haastekohtainen. Erot liittyvät aiheen/haasteen rajaukseen, areenan tavoitteisiin ja siihen, ketkä prosessiin osallistuvat. Myös tulokset vaihtelevat välittömistä käytännön toimista laajempiin toiminta- ja politiikkasuosituksiin. Areena voi käynnistää tai vauhdittaa uudenlaista yhteiskunnallisesti tärkeää keskustelua, joka ilman areenaa olisi jäänyt heikommaksi signaaliksi.

Esimerkiksi Carnissen kaupunginosan murrosreenalla Rotterdamissa paikalliset asukkaat osallistuivat vaihtoehtoisen tulevaisuuden kehittämiseen Carnissen alueelle (Notermans, von Wirth & Loorbach 2022, s. 15). Suomessa on järjestetty mm. kansallinen energiamurrosareena, joka kokosi yhteen noin 20 suomalaista energia-alan asiantuntijaa yhteiskunnan eri lohkoilta. Tuloksena syvennettiin ymmärrystä fossiilivapaan energiamurroksen vaatimista toimista eri sektoreilla ja tuotettiin tietoa päätöksenteon tueksi (smartenergytransition.fi; Sitra 2017.)

We make transition! (WMT!) -hankkeen päätavoite oli edistää vuorovaikutusta ja yhteistyötä paikallishallinnon sekä erilaisten kansalaisyhteiskunnan toimijoiden välillä kestävyysmurroksen vauhdittamiseksi paikallisella tasolla. Tärkein työkalumme oli murrosareena. WMT! -hankkeessa murrosareenasta pyrittiin tekemään helposti lähestyttävä ja innostava. Keskiössä olivat paikallisten toimijoiden kuuntelu, kestävän ja hyvän tulevaisuuden yhteinen visiointi sekä uusien keskusteluavausten, kokeilujen ja uuden yhteistyön käynnistämisen tukeminen.

We make transition! -murrosareenoissa tavoitteena oli muokata menetelmä käytännönläheiseksi työkaluksi, jonka kokonaisuutta tai sen osia olisi helppo eri organisaatioiden hyödyntää. On huomattava, että lähestymistapamme korostaa menetelmän vahvaa osallistavuutta ja välttää osallistujien liian tarkkaa valikoimista. **WMT! -murrosareenoille pyrittiin saamaan mukaan tahoja yhteiskunnan eri tasoilta kiinnittäen erityistä huomiota kansalaisyhteiskunnan, yhteiskunnallisten yritysten ja muiden paikallisten toimijoiden erilaisten näkemysten ja ideoiden tuomiseen saman pöydän ääreen paikallishallinnon edustajien ja päättäjien kanssa.** Toinen tärkeä näkökohta oli valmiiden kestävyysmääritelmien välttäminen, jotta osallistujat saattoivat tuoda aidosti esille omia paikallisen toiminnan ja kokemusten kautta muodostuneita lähestymistapojaan kestävyys- ja murrosareenan aiheeseen.

Murrosareenalle kutsuttiin osallistujia, jotka haluavat vaikuttaa, ovat motivoituneita edistämään kestävyyttä valitussa aiheessa, ja niitä, jotka pystyvät tekemään muutoksia rakenteisiin tai vakiintuneisiin käytäntöihin (esim. yhteistyön tai julkisen hallinnon ja arjen käytännöissä). Kutsuttavia löytyi myös toisen osallistujan suosituksen perusteella. Tavoitteena oli parantaa yhteistä ymmärrystä, mahdollistaa rohkeatkin ideat ja vahvistaa yhteistyötä.

Eritaustaisten toimijoiden osallistaminen edellyttää yksinkertaisuutta, selkeyttä ja avoimuutta: WMT! -prosessissa käytettiin kieltä, joka on kaikille eri koulutustaustoista tuleville ymmärrettävää. Työpajoissa vältettiin abstrakteja ja akateemisia termejä. Myös murrosareenatyöpajojen määrä sekä osallistujilta vaadittu aika minimoitiin.

Tavoitteena oli paitsi kehittää uutta yhteistyötä, myös tarjota kunnan edustajille tilaisuus oppia murrosareenan soveltamisen mahdollisuuksista paikallisissa suunnittelu- ja strategiakehitysprosesseissa.

We make transition! -hankekumppanit kuudesta maasta toteuttivat paikallisia murrosareena-prosesseja yhteistyössä 12 eri kunnan kanssa. Kukin murrosareena koostui seuraavista vaiheista:

1. Toimija- ja systeemianalyysi: Jokaisella 12 paikkakunnalla järjestettiin aluksi 2-3 fokusryhmähaastattelua, joihin osallistui noin 10-15 kunnan edustajaa, päättäjiä ja teemaan liittyviä aktiivisia paikallisia toimijoita. Kukin haastattelu keskittyi johonkin kestävyysteemaan, jossa haluttiin edistää yhteistyötä.
2. Fokusryhmähaastattelujen avulla kartoitettiin paikallisesti keskeisiä toimijoita (keitä tulisi kutsua mukaan työpajoihin) ja tunnistettiin paikallishallinnon ja paikallisten toimijoiden yhteistyön haasteita kestävyysedistämiseksi. Kullakin paikkakunnalla valittiin tämän pohjalta murrosareenan varsinainen aihe ja määriteltiin haaste tai haasteita, joita murrosareenalla tulisi käsitellä.
3. Itämeren alueen yhteinen kestävä tulevaisuuden visio kehitettiin verkko- ja live-työpajassa (osallistujina 30 kestävyysvaikuttajaa kuudesta maasta).
4. Kullakin 12 paikkakunnalla järjestettiin murrosareena kolmen työpajan sarjana: 1) visiointi, 2) muutospolut, 3) konkreettiset ratkaisut ja toimenpideohjelma
5. Murrosareenojen vaikuttavuutta arvioitiin kyselyillä ja haastatteluilla.
6. Murrosareenojen tuloksena syntyi toimenpiteitä ja pilotteja, joiden toteutusta WMT! -hanke tuki erilaisin tavoin (mm. kutsumalla toimijoita koolle, järjestämällä laajempia tapahtumia, tukemalla rahallisesti toimien toteutusta ja tukemalla viestintää).

Tässä oppaassa kuvataan pääasiassa paikallisia vaiheita 1, 2, 4, 5 ja 6. Itämeren alueen vision muodostamista (vaihe 3) kuvataan liitteessä 1.

Kuva 1. Murrosareenaprosessi "We make transition!" -hankkeessa.

1.2 Fokusryhmähaastattelut

Murrosareenaprosessin aluksi tulee tehdä jonkinlainen toimija- ja systeemianalyysi. WMT! -hankkeessa tämän analyysin toteuttamiseksi kullakin kumppanipaikkakunnalla järjestettiin kaksi tai kolme fokusryhmähaastattelua. Kullakin fokusryhmähaastattelulla oli oma aiheensa, jotka valittiin paikallisten tarpeiden ja ajankohtaisuuden perusteella. Aihealueita olivat mm. kestävä elämäntapa, ruoka, maatalous, luonnon monimuotoisuus ja kiertotalous. Fokusryhmien osallistajat olivat paikallisviranomaisia, kansalaisyhteiskunnan edustajia ja muita asiaankuuluvia valittuun kestävyysaiheeseen liittyviä toimijoita. Vuonna 2023 järjestettiin 20 fokusryhmähaastattelua 12 paikkakunnalla. Fokusryhmähaastatteluiden tuloksia käytettiin pohjana paikallisten murrosareena-työpajojen suunnittelulle.

Taulukko 1. Fokusryhmien paikat, aiheet ja osallistujamäärät.

Maa	Kaupunki / kunta / alue	Osallistujamäärä	Fokusryhmän aihe
Saksa	Bremen	9	Kestävä paikallinen ruokajärjestelmä
	Bremen	14	Ilmastonmuutos ja nuorten osallisuus
Latvia	Cēsis/Vidzemen alue	11	Biojätehuolto
	Cēsis/Vidzemen alue	10	Bioalueen (Bioregion) kehittäminen
Estonia	Tartto	7	Kiertotalous
	Lääne-Harju	7	Yhteisöenergia
Puola	Gdynia	9	Vihreät osallistumisen kaupunkitilat
	Gdynia	9	Kestävä kulutus
Suomi	Tampere	14	Luonnon monimuotoisuus
	Tampere	15	Kestävä kulutus ja elämäntapa
	Hämeenkyrö	14	Kestävä liikkuminen
	Hämeenkyrö	20	Kestävä maatalous ja elämäntapa
	Helsinki-Uusimaa	8	Jakamistalous
	Helsinki-Uusimaa	8	Kestävä ruokajärjestelmä
	Helsinki-Uusimaa	7	Rakennusten ja kaupunkitilan kestävä käyttö
	Kemiönsaari	8	Kestävä yrittäjyys ja työ
	Kemiönsaari	8	Nuorten osallisuus ja kestävä elämäntapa
	Uusikaupunki	7	Luonnon monimuotoisuus
	Uusikaupunki	10	Kestävä kulutus
Norja	Trondheim	9	Kestävä paikallinen ruokajärjestelmä

Fokusryhmähaastattelun menetelmää pidettiin hankkeeseen sopivana, koska se mahdollistaa vahvasti osallistavat ja dynaamiset keskustelut valitusta aiheesta. Fokusryhmähaastattelua käytetään myös laadullisessa tutkimuksessa syväluotaavien näkemysten ja käsitysten keräämiseen monenlaisilta osallistujilta tietystä aiheesta. Menetelmänä fokusryhmähaastattelu on lähellä erätaukomenetelmää³.

Fokusryhmähaastattelussa moderaattori fasilitoi keskustelua. Fasilitoinnilla tarkoitetaan tässä yhteisen tavoitteellisen työskentelyn ohjausta. Fasilitaattori ohjaa keskustelua ennalta määritetyillä avoimilla kysymyksillä ja kannustaa osallistujia jakamaan kokemuksiaan, mielipiteitään ja ideoitaan. Menetelmä hyödyntää ryhmadynamiikkaa, edistää vuorovaikutusta ja antaa osallistujille mahdollisuuden hyödyntää toistensa vastauksia. Tavoitteena on tuoda esiin vivahteikkaita näkökulmia, tutustua yhteisiin näkemyksiin ja syventyä ihmiskokemusten monimutkaisuuteen.

	Perinteinen haastattelu	Fokusryhmähaastattelu
Valmistellut kysymykset	✓	✓
Kysymysten lukittu järjestys	✓	✗
Kysymysten lukittu lukumäärä	✓	✗
Mahdollisuus esittää lisäkysymyksiä	✗	✓

Kuva 2. Ennalta suunnitellun haastattelun ja fokusryhmähaastattelun vertailu.

Lähde: www.scribbr.com/methodology/focus-group/ (englanniksi)

Fokusryhmähaastattelut noudattavat ennalta määrättyä kaavaa. Keskustelu alkaa esittelyillä, jotka luovat avoimen ja turvallisen ilmapiirin ja etenee sitten pääasialliseen keskusteluvaiheeseen. Tässä vaiheessa osallistujia kannustetaan kertomaan ajatuksistaan, kokemuksistaan ja näkökulmistaan. Fasilitaattori ohjaa keskustelua ja kannustaa vuorovaikutukseen esimerkiksi kysymällä täydentäviä kysymyksiä. Keskustelu päättyy ajatuksia herättävään yhteenvetoon ja lopetukseen.

³ Erätauko on tapa käynnistää ja käydä rakentavaa yhteiskunnallista keskustelua. Erätauon avulla voi tuoda eri lähtökohdista tulevia ihmisiä käymään tasavertaista keskustelua ja tavoitteena on saada mukaan myös heidät, jotka herkästi jäävät keskusteluiden ulkopuolelle. Erätauko-keskustelussa tarkoituksena on kuulla erilaisia kokemuksia ja oppia ymmärtämään paremmin itseään, muita ja keskusteltavaa aihetta. Keskustelussa ei ole oikeita tai vääriä vastauksia, vaan jokainen osallistuu omista kokemuksistaan käsin. Lue lisää: www.eratauko.fi/

Seuraavia kysymyksiä käytettiin kaikissa WMT! -hankkeen fokusryhmähaastatteluissa:

1. Miten sinä liityt aiheeseen X? / Mikä on sinun roolisi aiheen X edistämisessä?
2. Millainen toiminta tällä hetkellä pääasiassa tukee aihetta X (alueellasi)?
3. Millaiset kansalaisyhteiskunnan toimijat ja pienyritykset ovat aktiivisimpia aiheessa X alueellasi? (kansalaisjärjestöt, osuuskunnat, yhteisöt, pienyritykset/yrittäjät, yksityishenkilöt...?)
4. Miten kansalaisyhteiskunnan ja pienten yritysten toimintaa tuetaan tällä hetkellä? Millaista tukea paikalliset toimijat mielestäsi tarvitsevat aiheessa X?
5. Millaisia merkittäviä haasteita paikallisilla toimijoilla tällä hetkellä on aiheessa X? Miten ne voisi mielestäsi ratkaista?
6. Miten parantaisit paikallisten toimijoiden ja paikallishallinnon välistä yhteistyötä?
7. Bonus: Jos voisit antaa vain yhden neuvon kestävän kehityksen aiheen X vahvistamiseksi ja edistämiseksi alueellasi, mitä ehdottaisit?

Fokusryhmähaastattelut auttoivat hankekumppaneita tavoittamaan ja osallistamaan asiaankuuluvia paikallisia kansalaisyhteiskunnan toimijoita, yhteiskunnallisten yritysten edustajia, tutkijoita ja muita tärkeitä sidosryhmiä ja selvittämään heidän näkemyksiään kestävyysaiheista. Fokusryhmiin osallistui kuntien edustajia ja joissakin tapauksissa myös poliittisia päättäjiä. Keskustelut auttoivat osallistujia parantamaan ymmärrystään kansalaisyhteiskunnan toimijoiden roolista kestävyysaiheiden edistämisessä sekä kansalaisyhteiskunnan ja julkisen sektorin yhteistyön haasteista ja niiden ratkaisumahdollisuuksista.

1.3 Paikalliset murrosareenatyöpajat

Fokusryhmien tulokset ja johtopäätökset sekä Itämeren alueen kestävyysvisio loivat pohjan paikallisten murrosareenatyöpajojen suunnittelulle 12 paikkakunnalla. Fokusryhmähaastattelut auttoivat analysoimaan valittuihin kestävyysaiheisiin liittyviä yhteistyötarpeita ja olennaisia haasteita. Lisäksi keskusteluissa tunnistettiin toimijoita, joita kannattaisi kutsua murrosareenalle niin fokusryhmistä kuin niiden ulkopuolelta. Kullakin paikkakunnalla muodostettiin paikallinen tiimi suunnittelemaan areenatyöpajat. Suunnittelutiimeihin kuului hankekumppaneiden lisäksi kuntien ja joissakin tapauksissa kansalaisyhteiskunnan edustajia. Muutamilla alueilla ulkopuolinen asiantuntija tuki työpajojen suunnittelua, toteutusta ja fasilitointia.

Jokaiseen murrosareenaan määriteltiin aihe fokusryhmähaastattelujen pohjalta. Taulukossa 2 on yleiskatsaus murrosareenojen aiheista.

Taulukko 2. Paikalliset murrosareena-aiheet.

Aihealueet	Kunta/alue	Murrosareenan aihe
Kestävä ruoka ja maatalous	Hämeenkyrö	Kestävä maatalous
	Vidzemen alue, Latvia	Luomuruoan edistäminen
	Bremen, Saksa	Luomuruokamurros kouluissa
	Trondheim, Norja	Kestävä paikallinen ruokajärjestelmä
Kierto- ja jakamistalous	Tartumaa, Viro	Kiertotalous
	Uudenmaan maakunta	Kiertotalous ja rakennetun tilan kestävä käyttö
	Namsos, Norja	Kiertotalous
Kestävä elämä (sosiaalinen kestävyys, koulutus ja luonnon monimuotoisuus)	Tampereen kaupunki	Kestävä elämä (ihmiset ja luonto)
	Kemiönsaari	Kestävä tulevaisuus ja nuorten osallisuus
	Uusikaupunki	Luonnon monimuotoisuus lähiympäristössä
	Gdynian kaupunki, Puola	Sektorit ylittävä kestävyys
	Lääne-Harju, Viro	Kestävyyshurros opetuksessa

Useimmilla paikkakunnilla paikallinen työpajaprosessi käsitti kolmesta neljään työpajaa (poikkeuksena Bremen, jossa järjestettiin kaksi työpajapäivää). Kuhunkin paikalliseen työpajaprosessiin kuuluivat seuraavat elementit:

- 1) **kestävyyshaasteesta muodostetaan kokonaiskuva ja laajempi ymmärrys sekä tunnistetaan järjestelmän ja yhteistyön haasteita** (apuna fokusryhmien tulokset, aiheeseen liittyvien asiantuntijoiden puheenvuorot työpajassa)
- 2) **kestävään tulevaisuuteen siirtymiseen vaikuttavista esteistä, trendeistä ja vauhdittavista tekijöistä muodostetaan yhteinen käsitys ja kehitetään paikallinen kestävä tulevaisuuden visio, josta osallistujat voivat olla samaa mieltä.** (työkaluina voi käyttää esimerkiksi tulevaisuuskolmiota, X-käyrää ja/tai kuvitteluharjoituksia, ks. liitteet 2–3)
- 3) **pohditaan toimia ja tekoja, joita on täytynyt tapahtua, jotta visioon on päästy. Toimenpiteitä pohditaan visiosta alkaen ja siirrytään taaksepäin tähän päivään. Näin muodostuu lopulta mahdollisia polkuja yhteisesti määriteltyn visioon** (työkaluna backcasting-menetelmä, ks. liite 4)
- 4) **välittömien toimien tunnistaminen ja tarkempi määrittely** (esimerkiksi äänestämällä tai sopimalla yhdessä tai pienryhmissä)
- 5) **yhteisen suunnitelman laatiminen toimenpiteistä, aloitteista, kokeiluista, vastuista ja aikataulusta** (murrosohjelma/toimintasuunnitelma).

Paikallisten työpajojen jälkeen järjestettiin osallistujien ja uusien tarpeelliseksi tunnistettujen sidosryhmien kanssa lisätapaamisia, joilla tuettiin toimenpiteiden käynnistämistä ja varmistettiin laajempi viestintä.

Kuva 3. Työpajatyöskentelyä Tampereen kestävän elämän tulevaisuusareenalla. (Juho Vuolas).

2. Kansalaisyhteiskunta kestävyystoimijana

2.1 Aktiivisen kansalaisyhteiskunnan rooli kestävyysmurroksissa

Yksi WMT! -hankkeen tavoitteista oli lisätä ymmärrystä aktiivisen kansalaisyhteiskunnan roolista ja arvosta. Hankkeen aikana järjestetyissä keskusteluissa ja haastatteluissa kansalaisyhteiskunnan toimijoilla tunnistettiin olevan seuraavia rooleja murroksen vauhdittamiseen liittyen:

- suoran toiminnan järjestäjä
- luontoarvojen puolesta puhuja
- inspiraation, tiedon ja innovaatioiden lähde
- uusien ratkaisujen kokeilija ja esimerkki muille
- eri sektoreiden yhdistäjä ja fasilitaattori
- yhteisöllisyyden rakentaja
- tietoisuuden levittäjä ja kestävä kehityksen riman nostaja
- järjestelmän kriittinen tarkastelija, joka luo painetta tarvittaviin poliittisiin muutoksiin.

Kansalaisyhteiskunnan toimijat voivat olla merkittäviä kestävyysmurroksen edistämisen edelläkävijöitä esimerkiksi kiertotalouden, ruoan, luonnon monimuotoisuuden ja omavaraisemman energian aloilla. He ovat luovia ihmisiä, jotka toimivat arvojensa mukaisesti ja pyrkivät tavoitteisiinsa järjestelmän asettamista haasteista huolimatta. Toisinaan näistä aloitteista syntyy uusia yhteiskunnallisia innovaatioita ja yrityksiä.

Kuva 4. Kansalaisjärjestö Roheline Vald, Lääne-Harju, Viro.

2.2 Kuntien ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden välisen yhteistyön haasteet ja askeleet tehokkaampaan yhteistyöhön

WMT! -hankkeessa tehtiin kaikkien fokusryhmähaastattelujen tuloksiin perustuva kansainvälinen analyysi⁴. Analyysin yhteenvedossa tunnistettiin keskeisiä kansalaisyhteiskunnan ja paikallishallinnon yhteistyön haasteita (taulukko 3) sekä suosituksia yhteistyön kehittämiseen (taulukko 4).

Taulukko 3. Paikallishallinnon ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden yhteistyön haasteita.

Luottamus ja viestintä	Luottamuksen rakentaminen kansalaisyhteiskunnan toimijoiden ja paikallishallinnon viranhaltijoiden välillä voi olla huomattavan haasteellista. Merkittäviä syitä ovat muun muassa systemaattisen vuorovaikutuksen ja viestinnän puute, valtarakenteet sekä vaikeaselkoisen kielen käyttö, joka voi johtaa väärinkäsityksiin ja epäluottamukseen.
Resurssi-rajoitteet	Pienempien organisaatioiden voi olla vaikea tehdä merkityksellistä yhteistyötä, koska resursseja, kuten aikaa tai rahoitusta ei ole riittävästi.
Eri tavoitteet	Yksittäisillä kansalaisjärjestöillä on usein erityisiä tavoitteita ja kiinnostuksen kohteita, jotka eivät välttämättä ole etusijalla kunnassa. Erilaisten tavoitteiden tasapainottaminen voi olla haastavaa. Siksi esimerkiksi fokusryhmäkeskustelut tai yhteinen visiointi voivat auttaa erilaisten tavoitteiden lähentymistä.
Valta-dynamiikka	Valtaepätasapaino syntyy, kun toisella osapuolella on huomattavasti enemmän resursseja ja päätöksentekovaltaa kuin toisella.
Yhteisön osallistaminen	On haastavaa varmistaa, että yhteistyö on osallistavaa ja edustaa tarpeeksi laajasti yhteisön tavoitteita.
Erilaiset valmiudet	Taitojen, tietämyksen ja resurssien puute heikentää tehokasta kumppanuutta ja luottamuksen rakentamista.
Byrokraattiset esteet	Byrokratia on hyvä asia esimerkiksi turvallisuuden ja tasa-arvoisen kohtelun varmistamiseksi, mutta tarpeettoman raskas erilaisiin lupiin ja sääntöihin liittyvä byrokratia voi lamaanuttaa pienemmät toimijat turhaan. Joissakin tapauksissa sääntöjä tulisi voida tulkita joustavammin. Byrokratian esteet ovat erilaisia eri maissa.
Oikeudelliset ja poliittiset puitteet	Vanhentuneet tai joustamattomat oikeudelliset ja poliittiset puitteet voivat haitata yhteistyötä. Puitteiden uudistamiseen tarvittavat vaikuttamistoimet voivat olla monimutkaisia ja kestää kauan.

⁴ Julkaisu "How to strengthen cooperation between local authorities and civil society actors! – A transnational gap-analysis" löytyy WMT! projektin kotisivulta, suora linkki julkaisuun: https://interreg-baltic.eu/wp-content/uploads/2024/09/WMT-gap-analysis_final.pdf

Taulukko 4. Suosituksia paikallishallinnon ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyön parantamiseen.

Viestintäkanavat	Luodaan alusta ja järjestetään kohtaamisia, joissa sekä kansalaisjärjestöt että kuntien edustajat voivat viestiä ja jakaa tietoa säännöllisesti. Esimerkiksi verkkofoorumi, fyysinen tila.
Yhteisten tavoitteiden määrittäminen	Määritetään yhteiset tavoitteet ja kiinnostavat aihepiirit. Tähän voi liittyä esimerkiksi ympäristönsuojelua tai yhteisöllisyyden ja hyvinvoinnin edistämisen aloitteita. Varmistetaan, että tavoitteet määritellään selkeästi ja niistä sovitaan yhdessä.
Koulutus ja valmiuksien kehittäminen	Järjestetään koulutusta ja yhteisiä työpajoja sekä kansalaisyhteiskunnalle että kunnan työntekijöille. Näin edistetään yhteisymmärrystä ja viestintää.
Säännölliset tapaamiset ja yhteistyötilaisuudet	Järjestetään säännöllisiä tapaamisia tai yhteistyötilaisuuksia, joissa molemmat osapuolet voivat keskustella edistymisestä, haasteista ja yhteistyön mahdollisuuksista. Kokoontumiset edistävät henkilökohtaisten suhteiden muodostumista ja luottamuksen syntymistä. Säännöllinen vuoropuhelu ja yhteistyöalustojen perustaminen auttavat parantamaan toimijoiden välistä viestintää ja koordinoitua.
Avoimuus ja vastuullisuus	Luodaan läpinäkyviä raportointitapoja rahoitettujen hankkeiden ja aloitteiden vaikutusten arvioimiseksi. Varmistetaan, että sekä kansalaisyhteiskunnan että kuntien edustajat ovat vastuussa sitoumuksistaan ja vaikuttavuudesta.
Kannustimien asettaminen	Kehitetään kannustimia yhteistyön edistämiseksi. Jaetaan esimerkiksi palkintoja tai tunnustuksia onnistuneista yhteishankkeista, jotka luovat yhteiskunnallista lisäarvoa laajemmin. Myönteinen kannustus ja motivointi voi innostaa molempia osapuolia työskentelemään yhteisten tavoitteiden eteen.
Viestintäkampanjat	Järjestetään viestintäkampanjoita, joissa kansalaisyhteiskunnan toimintaa tuodaan esille. Näin kansalaisyhteiskunnan toiminnan tukemiseen ja yhteistyön edistämiseen voidaan saada yleisön tukea ja painetta.
Teknologia	Hyödynnetään digitaalisia työkaluja, tekoälyä ja sosiaalista mediaa ja fasilitoidaan näin viestintää ja tiedon jakamista. Työkalut auttavat myös tavoittamaan laajemman yleisön ja osallistamaan entistä useampia toimijoita.
Rahoitus ja tukimekanismit	Joskus pieni rahallinen tai muu tuki kansalaisjärjestöille ja yhteiskunnallisille yrityksille voi mahdollistaa merkittävää yhteiskunnallista arvoa, esimerkiksi mielenterveyden ongelmista aiheutuvien kustannusten ehkäisyssä.
Pitkän aikavälin suunnittelu	Laaditaan pitkän aikavälin yhteistyön suunnitelma, johon kuuluu välitavoitteita ja säännöllisiä arviointia ja jota voidaan mukauttaa muuttuvissa olosuhteissa.
Palautteen mahdollistaminen	Luodaan palautejärjestelmä, joka kannustaa sekä kansalaisyhteiskunnan toimijoita että kuntia antamaan palautetta, jolla yhteistyön puitteita ja esimerkiksi avustusjärjestelmää voidaan kehittää jatkuvasti.

3. Murrosareenat We Make Transition! -hankkeessa

3.1 Yhteenvedo 12 WMT! -murrosareenaprosesseista

Murrosareena-työpajaprosesseja toteutettiin WMT! -hankkeen aikana Suomessa, Virossa, Latviassa, Puolassa, Saksassa ja Norjassa. Taulukosta 5 löydät kunkin areenaprosessin aiheet, osallistujatyypit, työpajojen lukumäärän ja yhteyden paikallisiin strategioihin.

Taulukko 5. Aiheet, osallistujatyypit, työpajojen lukumäärä ja yhteys paikallisiin strategioihin.

Paikka	Areenan nimi	Osallistujien määrä	Keskeiset osallistujat	Työpajojen lukumäärä	Yhteys paikallisiin strategioihin
Hämeenkyrön kunta	Maatalous-areena	30	Paikallisviranomaiset, poliitikot, oppilaitokset, maatalousyrittäjät, asiantuntijat	3 työpajaa, 1 tulos-tilaisuus	Kunta-strategia, paikallinen ilmasto-ohjelma
Tampereen kaupunki	Tampereen kestävä elämän tulevaisuus-areena	40/60	Paikallisviranomaiset, poliitikot, yhdistykset, yhteisöt, kulttuuritoimijat, yksityishenkilöt, yrittäjät	1 visio-työpaja asukkaille, 3 laajempaa työpajaa 4:ssä alateemassa, 1 tulos-tilaisuus	Kaupunki-strategia, paikallinen luonnon monimuotoisuus-ohjelma
Gdynian kaupunki, Puola	Cross-sectoral Sustainability	50	Kaupunginvaltuutetut, kaupungintalon työntekijät, aktiiviset yksityishenkilöt, kansalaisjärjestöjen ja nuorten edustajat, yrittäjät	3 työpajaa 3:ssa alateemassa	Paikallinen kestävyys-ohjelma, paikallinen ilmasto-kasvatus-ohjelma
Tartumaa, Viro	Tartu Circular Economy Transition	18/60	Pienyritykset, kansalaisyhteiskunnan toimijat Paikalliset ja alueelliset viranomaiset osallistuivat laajempaan työpajaan	4 työpajaa pienemmällä toimijajoukolle, 1 laajempi yleisö-tilaisuus	Tartumaan kiertotalouden tiekartta
Lääne-Harjun kunta, Viro	Sustainability Transition in Education	33	Paikallisviranomaiset, oppilaitosten edustajat, kansalaisjärjestöt	3 työpajaa	Lääne-Harjun koulutus-strategia, paikallinen vihreä koulu-aloite
Uudenmaan maakunta	Kiertotalous-murros: jakamistalouden ja tilojen	27	Kaupunkien edustajat, alueelliset viranomaiset, kansalaisjärjestöt, yhdistykset, pienyritykset ja	3 työpajaa	Uudenmaan kiertotalous-laakso

	kestävän käytön edistäminen		korkeakoulut		
Kemiönsaaren kunta	Tulevaisuuden kestävä Kemiönsaari	29	Kansalaisjärjestöt, pienyritykset, nuorisovaltuusto, yksittäiset asukkaat, kunnan edustajat	4 työpajaa ja tapaamisia	Kemiönsaaren ympäristö- ja ilmasto-ohjelma
Uuden-kaupungin kaupunki	Minun lähiluontoni	22	Paikallisviranomaiset, päätöksentekijät, kansalaisjärjestöt, yrittäjät, asukkaat	4 työpajaa ja tapaamisia	Paikallinen ilmasto-ohjelma
Namsosin kunta, Norja	Circular Initiatives	25	Lääni, kunnat, julkiset yhtiöt, yksityisyrietykset, vähittäiskauppa, vapaaehtoisjärjestöt, valtion työllisyysaloitteet	2 työpajaa	Kiertotalouden tiekartta
Trondheimin kunta, Norja	Sustainable Food	21	Kunnat, kansalaisjärjestöjen edustajat, viljelijät, ruoan jakelijat, vähittäismyyjät, yhteisöjärjestöt	3 työpajaa	Lähiaruoka-strategia
Bremen, Saksa	Organic food transition in Bremen schools	23	Ateriapalvelut, viljelijät, poliittisten puolueiden edustajat, ruokayhdistykset, keittiöfoorumi, BioStadt Bremen	2 työpajaa	Bremen 2040 -toimenpideohjelma
Vidzemen alue, Latvia	Co-creating Bioregion: Organic Food Promotion	40	Yrittäjät, viljelijät, poliitikot, kansalliset laitokset, oppilaitokset ja tutkimuslaitokset, kunnat, yhdistykset, lähialueen luomumarkkinoiden järjestäjä	3 työpajaa 5 alateemassa	Bioalue-muistio, Vidzemen alueen ruokastrategia

3.2 Esimerkkitarinoita WMT! -murrosareenoista

3.2.1 Minun lähiluontoni, Uusikaupunki

Minun lähiluontoni -murrosareena Uudessakaupungissa toi yhteen paikallisia toimijoita, jotka haluavat edistää luonnon monimuotoisuutta lähiluonnossa ja omilla pihillaan. Neljän työpajan ja jatkotapaamisten myötä ryhmä ideoi ja alkoi toteuttaa yhteisiä luonnon monimuotoisuutta edistäviä toimia ja perustivat kaikille avoimen Facebook-ryhmän. Uusikaupunki on noin 15 000 asukkaan rannikkokaupunki Varsinais-Suomessa.

Ketkä osallistuivat?

Murrosareenan työpajoissa oli noin 20 osallistujaa: kaupungin edustajia, luonto- ja viheralan yrittäjiä, yhdistyksiä ja asukkaita. Kaikkia osallistujia yhdisti kiinnostus matalan kynnyksen osallistumismahdollisuuksien lisäämiseen sekä luonnon monimuotoisuuden edistämiseen omilla pihilla vertaisoppimisen ja yhdessä tekemisen avulla.

Tunnistetut haasteet

Luonnon monimuotoisuus valittiin aiheeksi, koska kunnan ympäristötyölle tarvittiin tukea ja koska kaupungissa tiedettiin olevan paljon puutarhaharrastajia, jotka voisivat innostua aiheesta. Areena käsitteli neljää haastetta:

1. Miten luontokatoa voidaan torjua paikallisesti?
2. Miten vahvistaa erilaisten kansalaistoimijoiden roolia?
3. Miten tehdä luonnon monimuotoisuuden edistämisestä helpompaa asukkaille?
4. Miten luonnon monimuotoisuuden eteen toimiminen voi edistää asukkaiden hyvinvointia, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä?

Areenan tavoite ja sisältö

Yhteiskehittämistä koordinoi paikallinen murrostiimi, jossa oli kaupungin, aluehallinnon ja kansalaistoimijoiden edustajia. Tietopohja työlle saatiin ekosysteemipalveluselvityksestä, joka oli osoittanut kaupungin keskustassa olevan aukkoja viheralueiden kytkeytyneisyydessä. Yhteinen toiminta ja konkreettiset lopputulokset syntyivät, koska yhteisen tulevaisuusvision määrittely paikallisesta luontotyöstä, ymmärrys eri toimijoiden rooleista ja parhaista osallistumismuodoista sai ihmiset innostumaan ja löytämään yhteisen suunnan tekemiselle.

Areena sopi kaupungin tarpeisiin edistää osallisuutta kaupungin kehittämisessä ja ympäristötyössä sekä toimia yhteistyössä paikallisten yhdistysten ja asukkaiden kanssa. Työpajat tuottivat sisältöä myös kaupungin ilmasto-ohjelman laatimisen tueksi.

Tulokset

Minun lähiluontoni -murrosareenan tärkeimpänä tuloksena syntyi luonnon monimuotoisuuden tukemisen verkosto, joka koordinoi areenalla syntyneiden ideoiden toteutusta. Työpajojen jälkeen käynnistettiin seuraavat toimet:

1. Yksityisille pihaille laitettavien infokylttien teettäminen. Kylttien avulla ohikulkijat ymmärtävät paremmin, miksi luonnon monimuotoisuutta tukeva piha näyttää erilaiselta kuin tavanomaisemmalla tavalla hoidetut pihat.
2. Matalan kynnyksen LUMO-kahvitapaamisten järjestäminen tiedon jakamiseksi, keskustelun lisäämiseksi ja yhteistyön tukemiseksi.
3. Keskustan alueella olevan tyhjän tontin LUMO-työ: kasvien inventointi, luonnon monimuotoisuuden lisääminen ja tontin ottaminen käyttöön yhteisen tekemisen ja oppimisen paikkana.

Murrosareenalle osallistuneet perustivat LUMO-rinki verkoston, jotta muutkin aiheesta kiinnostuneet pääsevät mukaan yhteiseen tekemiseen. Idea saatiin REKO-lähiruokaryhmistä, jotka toimivat vähäisen organisoitumisen periaatteella Lumorinki toimii Facebook-ryhmänä. Puoli vuotta perustamisen jälkeen ryhmään oli liittynyt yli 90 jäsentä. Tavoitteena on myös isomman Lumofoorumi-tapahtuman järjestäminen vuosittain. Tapahtuma toimisi luontotoimien seuraamisen ja edistämisen sekä tiedon kokoamisen ja jakamisen väylänä.

Minun lähiluontoni -murrosareena loi rakenteet paikalliselle LUMO-työlle, herätti asukkaiden kiinnostusta aiheeseen sekä käynnisti yhteisiä toimia. Murrosareena avasi tilaa aiheesta keskustelemiselle ja positiivisen tulevaisuusvision luomiselle. Tämä onnistui huolimatta siitä, että monilla osallistujista ei ollut aiempaa syvällistä tietoa aiheesta. Asiantuntemusta tärkeämpää oli yhteinen halu toimia, ja yhteisten tapaamisten positiivinen ilmapiiri.

Kuva 5. Yhtenä Uudenkaupungin murrosareenan tuloksena teetettiin infokylttejä (Ilmo Suikkanen).

3.2.2 Tampereen kestävän elämän tulevaisuusareena

Tampereen kestävän elämän tulevaisuusareena kokosi yhteen paikallisia yhdistyksiä, pieniä yrityksiä, kulttuuritoimijoita, asukkaita, kaupungin eri yksiköiden edustajia sekä paikallisia päättäjiä eri puolueista. Prosessiin kuului asukkaille suunnattu tulevaisuustyöpaja, 60 osallistujan laajempi visiotyöpaja sekä 40 osallistujan polku- ja ratkaisutyöpajat. Kestävästä elämästä keskusteltiin työpajoissa niin ihmisten kuin luonnon näkökulmista aiemmin tunnistettuihin vuorovaikutuksen ja yhteistyön haasteisiin nojaten.

Ketkä osallistuivat?

Tampereen kestävän elämän tulevaisuusareenaan osallistui monipuolinen joukko ihmisiä, jotka haluavat edistää sosiaalista kestävyyttä, kiertotaloutta ja luonnon monimuotoisuutta. Kolmeen päätyöpajaan osallistui kaupungin edustajia eri yksiköistä, nuorisovaltuuston edustajia, opiskelijoita, yksityishenkilöitä, osuuskuntia, yhdistyksiä ja yrityksiä. Merkittävä tekijä oli paikallisten eri puolueita edustavien päättäjien aktiivinen osallistuminen visiotyöpajaan ja keskusteluun tulosten edistämisestä myös politiikan tasolla.

Tunnistetut haasteet

Ennen työpajoja järjestetyissä fokusryhmäkeskusteluissa tunnistettiin keskeisiä haasteita, jotka liittyvät paikallisten toimijoiden kestävyystyöhön ja yhteistyöhön kaupungin kanssa:

1. Kaupunkitilan käyttö – Miten kaupunkitila tukee yhteisöllisyyttä ja kestävä elämää?
2. Osallistuminen kaupunkisuunnitteluun – Miten mahdollistetaan erityisesti varhaisen vaiheen vuorovaikutus ja osallistuminen?
3. Second hand yritysten ja korjauspalveluiden vahvempi näkyvyys ja helppous asukkaille – Millaisella yhteistyöllä voidaan tukea tätä?
4. Luonnon monimuotoisuuden edistäminen paikallisten toimijoiden kanssa.

Areenan tavoite ja sisältö

Tampereen tulevaisuusareena alkoi asukkaille suunnatulla työpajalla (kestävän ja hyvän elämän tulevaisuusilta), jonka jälkeen järjestettiin laajempi visiotyöpaja monipuolisen osallistujajoukon kanssa. Asukkaiden tulevaisuusillan tulokset esiteltiin visiotyöpajassa, jotta keskusteluun saatiin mukaan asukkaiden näkemyksiä hyvästä tulevaisuudesta.

Visiotyöpaja alkoi paikallisten toimijoiden inspiroivilla esityksillä jo meneillään olevasta toiminnasta, kuten kaupunkiviljelystä, paikallisesta second hand -liiketoiminnasta ja asukasosallistumisesta. Työpajan 60 osallistujaa jaettiin seitsemään pienryhmään, ja kukin ryhmä valitsi kestävä elämään liittyvän aiheen tai aiheet, joihin he halusivat keskittyä. Valittavina aiheina olivat kiertotalous, kestävä liiketoiminta, luonnon monimuotoisuus, nuoret

ja kasvatus sekä osallistuminen. Visiotyöpajaan osallistui myös paikallisia päättäjiä, ja se päättyi poliitikkojen ja paikallisten toimijoiden yhteiseen paneelikeskusteluun.

Polku- ja ratkaisutyöpajoissa oli noin 40 osallistujaa, jotka jaettiin neljään visiosta nousseen pääteeman mukaiseen ryhmään kiinnostuksen mukaan: 1) Luonnon monimuotoisuuden edistäminen, 2) Kaupunkitilat, jotka tukevat kestävä elämää, 3) Osallisuus ja osallistuminen kaupunkisuunnitteluun ja 4) Second hand- ja korjauspalvelut. Kussakin ryhmässä laadittiin toimintasuunnitelma ja tunnistettiin konkreettiset ensimmäiset askeleet.

Pari kuukautta työpajojen jälkeen järjestettiin tulostapahtuma, jossa ryhmät esittelivät tuloksiaan. Viiden eri puolueen poliitikot pitivät kommenttipuheenvuorot ja kertoivat mitä asioita voisivat viedä poliittiseen keskusteluun.

Tulokset

Tampereen kestävä elämän visio korostaa kaupungin roolia yhteisöllisyyden ja osallisuuden tukemisessa sekä asukkaiden mahdollisuuksissa vaikuttaa elinympäristöönsä. Areenalla syntyi:

- Kestävän elämän kulttuurikeskus pilotti – kaupungin ja paikallisten toimijoiden välinen yhteistyömalli, jossa järjestetään mm. yhteisöviljelyä, korjaustyöpajoja, näyttelyjä ja työpajoja. Kaupunki tukee keskuksen toimintaa palvelusopimuksen kautta ja hyödyntää tilaa myös omiin asukastapahtumiin.
- Vapaaehtoisuuteen perustuvan LUMO-lähettiläiden verkoston kokoaminen.
- Toimenpiteitä second hand- ja korjauspalveluiden näkyvyyden lisäämiseksi.
- Suosituksia vuorovaikutuksen parantamiseksi kaupunkisuunnittelussa.

Kestävän elämän kulttuurikeskus pilotti rahoitettiin kaupungin kehitysohjelmien ja We make transition! -hankkeen yhteistyöllä. Tulokset vaikuttivat myös Tampereen luonnon monimuotoisuusohjelmaan.

Areenan onnistumisen kannalta keskeistä oli kaupungin eri yksiköiden motivoitunut osallistuminen. Tärkeä seikka oli myös avoimuus uusille osallistujille: osa osallistui vain yhteen työpajaan ja suositteli mukaan aiheeseen liittyviä muita henkilöitä. Uusia ihmisiä tuli mukaan niin prosessin aikana kuin sen jälkeenkin.

3.2.3 Uudenmaan kiertotalousmurros – jakamistalous ja tilojen kestävä käyttö

Uudenmaan kiertotalousmurrosareena kokosi yhteen kansalaisyhteiskunnan ja pienyritysten toimijoita Uudenmaan Kiertotalouslaakson toimintaan. Murrosareenatyöpajojen aiheena oli jakamistalous ja tilojen kestävä käyttö. Konkreettisena tuloksena kehitettiin toimintamalli kansalaistoimijoiden sosiaalisen vaikuttavuuden arviointiin, jota sovellettiin kokeiluna yhden kansalaistoimijan kanssa. Arvioinnista saadut tulokset auttavat kansalaistoimijoita perustelemaan toimintansa sosiaalisen arvon esimerkiksi hakiessaan rahoitusta tai tiloja kunnalta ja muilta tahoilta.

Ketkä osallistuivat?

Mukana oli lähes 30 osallistujaa, jotka edustivat monipuolisesti alueen kuntia, aluehallintoa, järjestöjä, yhdistyksiä, pieniä yrityksiä sekä korkeakouluja.

Tunnistettut haasteet

Keskusteluissa tunnistettiin seuraavat haasteet:

1. Miten edistää asennemuutosta ja arvioida jakamistalouden ja tilojen kestävä käytön yhteiskunnallista vaikuttavuutta?
2. Kuinka käyttää olemassa olevaa rakennettua ympäristöä nykyistä tehokkaammin?
3. Miten edistää uusia ruohonjuuritason jakamistalouskokeiluja?

Areenan tavoite ja sisältö

Yksi murrosareenan tavoitteista oli sitouttaa kansalaisyhteiskunnan toimijat Uudenmaan Kiertotalouslaakson toimintaan. Kiertotalouslaakso on innovaatioekosysteemi, joka koostuu alueella toimivista asiantuntijaorganisaatioista, kunnista, yrityksistä ja tutkimuslaitoksista, joiden tavoitteena on uudet kiertotalouteen pohjaavat liiketoimintamahdollisuudet.

Työskentelyä oli tukemassa Demos Helsingin asiantuntijat. Ensimmäisen työpajan pohjana hyödynnettiin We make transition! -hankkeessa luotua Itämeren alueen kestävyysvisiota. Osallistujat ehdottivat tarkennuksia visioon ja laativat konkreettisia tavoitteita vision pohjalta. Tavoitteet olivat: 1) Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyön tiivistäminen jakamistalouden edistämiseksi 2) Tilojen monikäyttöisyyden ja kestävä käytön edistäminen 3) Rakennusten käyttöänsä tuplaaminen 50 vuodesta sataan vuoteen.

Toisessa työpajassa osallistujat jaettiin kolmeen ryhmään, jotka työskentelivät kukin yhden tavoitteen parissa. Kolmannessa työpajassa työstettiin toimenpide-ehdotuksia. Osallistujia kannustettiin pohtimaan oman organisaationsa roolia toimenpide-ehdotusten ja uusien kokeilujen toteuttamisessa. Lopuksi osallistujat äänestivät yhden kokeilun hankkeen

toteutettavaksi. Työpajojen pohjalta laadittiin murrosagenda, sisältäen suositukset ja toimenpide-ehdotukset.

Tulokset

Prosessin välittömänä tuloksena syntyi osallistujien äänestämänä toimintamalli sosiaalisen vaikuttavuuden arvioinnille, jota pilotoitiin yhden yhdistyksen kanssa. Toimintamallin tarkoituksena on osoittaa, miksi voittoa tavoittelemattomien toimijoiden tukeminen on arvokasta. Sen avulla kerätään uutta tietoa, jota pyritään levittämään laajasti ja sisällyttämään osaksi toimijoiden pysyvää toimintaa.

Murrosareenaprosessin tuloksena laadittiin seuraavat suositukset, joista viestitään Uudenmaan alueen kunnille:

- Jakamistalouden edistäminen vaatii yhteistyötä ja verkostoja kokemusten sekä hyvien käytäntöjen jakamiselle. Tarkat tiedot ja vinkit kuinka laatia jakamistalouteen liittyviä hankinta-asiakirjoja ovat myös tarpeellisia.
- Pitkän tähtäimen sosiaalinen vaikuttavuus on arvioitava ja otettava huomioon, kun punnitaan jakamistalouspalveluiden ja rakennusten kestävä ja monipuolisen käytön tuottamia kustannuksia ja hyötyjä.
- Kansalaisyhteiskunnan toimijoille on tarjottava mahdollisuus osallistua päätöksentekoon liittyen rakennusten yhteiseen käyttöön. Vahvempi omistajuuden tunne motivoi osallistumaan oman elinympäristönsä huoltoon ja ylläpitoon.

Uudenmaan liitto käynnisti tapahtumasarjan alueen kunnille ja kansalaisyhteiskunnan toimijoille, jotta he voivat jakaa käytännön vinkkejä tilojen kestävä käytön edistämiseen.

Kuva 6. Uudenmaan kiertotalousmurrosareena. (Mia Sorri).

3.2.4 Tulevaisuuden kestävä Kemiönsaari -murrosareena

Tulevaisuuden kestävä Kemiönsaari -murrosareena keräsi yhteen joukon paikallisia asukkaita, yhdistystoimijoita, nuorisovaltuutettuja ja kunnan työntekijöitä. Areena keskittyi hyvän ja kestävä tulevaisuuden luomiseen nuorille ja nuorten kanssa. Se koostui neljästä työpajasta ja niissä kehitettyjen kestävyystoimien aloittamisesta. Kemiönsaari on noin 6 000 asukkaan saaristokunta Varsinais-Suomessa.

Ketkä osallistuivat?

Murrosareenan työpajoihin osallistui noin 30 eri yhdistysten, pienyritysten, nuorisovaltuuston, kuntaorganisaation ja asukkaiden edustajaa.

Tunnistettut haasteet

Murrosareenassa tartuttiin kolmeen haasteeseen:

1. Kuinka rakentaa houkuttelevaa tulevaisuuden Kemiönsaarta, jossa nuorten on hyvä elää ja jonne halutaan muuttaa takaisin opintojen jälkeen?
2. Kuinka vahvistaa hyvän ja kestävä elämän mahdollisuuksia pienessä kunnassa?
3. Kuinka voidaan tukea nuorten osallisuutta kestävä tulevaisuuden rakentamisessa?

Areenan tavoite ja sisältö

Taustakartoituksena tehdyissä ryhmäkeskusteluissa nousi esiin nuorten tarve tiloille, joissa käsitellä kestävyysaasteisiin ja tulevaisuuteen liittyviä ajatuksia ja tunteita. Paikkakunnan kehittämiseen osallistuminen tulisi tehdä nuorille helpoksi ja yhteisöllisyyttä tulisi vahvistaa. Alueeltaan suuressa kunnassa on myös tarve tukea kestävä ja turvallista liikkumista lisäämällä pyöräteitä ja julkista liikennettä.

Murrosareena prosessiin sisältyi taustakartoitus, neljä työpajaa sekä jatkotapaamisia syntyneiden toimenpiteiden toteuttamiseksi. Työpajoista ensimmäisessä luotiin positiivinen tulevaisuusvisio, toisessa murrospolut vision toteuttamiseksi ja kolmannessa ideoita ensimmäisiksi toimenpiteiksi. Neljännessä työpajassa hyväksyttiin yhdessä toimenpidesuunnitelma eli murrosagenda ja suunniteltiin toimenpiteiden käynnistämistä.

Työpajoissa syntyi viisi murrospolkua:

1. Kestävä liikenne
2. Yhteisöllisyys, paikallisuus ja kulttuuri
3. Luonto ja ilmastonmuutos
4. Sesonginmukainen ruoka
5. Kestävä elämän taidot

Kukin polku kuvaa askeleita ja eri toimijoiden rooleja tulevaisuuden kestävä Kemiönsaaren saavuttamiseksi.

Tulokset

Murrosareena tarjosi paikallistoimijoille uudenlaisen tilan keskustella tulevaisuudesta. Murrosagenda hyväksyttiin tulevan yhteistyön pohjaksi. Osallistujien välisen viestinnän tukemiseksi perustettiin WhatsApp-ryhmä.

Työpajoissa syntyi yhteensä seitsemän ideaa kestävyyskokeiluiksi. Niistä viisi valikoitui prosessin järjestäjien tuella edistettäväksi. Osa toteutui sellaisenaan, osa odottaa hankkeistamista ja osa todettiin jatkosuunnittelun aikana mahdottomiksi toteuttaa tällä hetkellä. Jatkosuunnittelun aikana ideoitiin myös kaksi uutta kokeilua.

Vuoden kuluttua työpajoista neljä kokeilua on toteutettu tai aloitettu:

- Nuorisovaltuuston joukkoliikennealoite: tarvekysely kuntalaisille sekä kunnan jatkotyö kyselyn vastausten mukaisesti.
- Lisää kasviproteiineja lautaselle -maistatuskokeilu, jossa eri tapahtumiin järjestettiin maksuton kasviproteiinien maistelupiste.
- Taalintehtaan tulevaisuusfestivaali, jossa yhden kyläkeskuksen eri yhdistykset kutsuivat paikalliset asukkaat keskustelemaan kylän tulevaisuudesta ja kuuntelemaan kansanmusiikkiryhtyeen konserttia.
- Kestävän yrittäjyyden teemapäivä kouluihin: nelivuotinen projekti, jossa paikalliset kestävyttä edistävät yrittäjät vierailevat kouluissa

Lisäksi käynnistettiin paikallisten kansalaistoimijoiden, yrittäjien ja asukkaiden sekä nuorten kaksi kertaa vuodessa kokoontuva Meet Our Youth -tapaaminen.

Kuva 7. Tulevaisuuden kestävä Kemiönsaari -murrosareena. (Jere Satamo)

3.2.5 Hämeenkyrön maatalousareena

Hämeenkyrön maatalousareena kutsui paikalliset maatalouden toimijat, kunnan edustajat ja paikalliset päättäjät keskustelemaan ja luomaan visiota Hämeenkyrön kestävästä maataloudesta vuodelle 2035. Kolmivaiheinen työpajaprosessi järjestettiin maaliskuussa 2024 yhteistyössä Hämeenkyrön kunnan kanssa. Hämeenkyrö on 10 300 asukkaan maaseutukunta, joka sijaitsee 30 minuutin ajomatkan päässä Tampereelta.

Ketkä osallistuivat?

Areenan työpajoihin osallistui yli 30 paikallista toimijaa, mukaan lukien maatalousyrittäjiä, yrityksiä, oppilaitoksia, kaupan edustajia, kunnanedustajia ja paikallisia päättäjiä.

Tunnistettut haasteet

Työpajojen alussa tuotiin esiin paikallisten toimijoiden tunnistamat haasteet: 1) hintojen nousu, kannattavuuden heikentyminen, viljelijöiden jaksaminen, 2) paikallisen ja kotimaisen ruoan edistäminen, 3) nuorten kiinnostus maataloudesta alana 4) negatiiviset asenteet ja puutteellinen viestintä kestävästä mahdollisuuksista.

Areenan sisältö

Kukin työpaja alkoi lounaalla, jossa osallistujilla oli mahdollisuus vaihtaa kokemuksia ja tutustua toisiinsa paremmin. Kahdessa työpajassa oli 2–3 ulkopuolista puhujaa, jotka tarjosivat arvokasta tietoa tällä hetkellä Suomen maatalouteen vaikuttavista tekijöistä ja mahdollisuuksista kestäviin ratkaisuihin, kuten luomuviljelyyn ja uudistavaan maatalouteen. Kannattavuus-haasteiden ja heikentyneen arvostuksen lisäksi tuotiin esille, että kuluttajat eivät aina erota kotimaisia tai paikallisia tuotteita suuresta valikoimasta.

Tulevaisuuskolmio-harjoituksen avulla luotiin yhteinen Hämeenkyrön kestävä maatalouden visio 2035. Visio sisältää viisi teemaa:

1. Hyvinvoiva maaseutu, joka keskittyy ihmisten ja eläinten hyvinvointiin,
2. Monipuolinen, kannattava ja kestävä maaseudun yrittäjyys,
3. Maatalouden vahva arvostus,
4. Hämeenkyrön agroekologinen symbioosi,
5. Kukoistava lähi- ja luomuruokakulttuuri.

Toisessa työpajassa osallistujat loivat polkuja ja valitsivat tärkeimmät askeleet vision päämäärien saavuttamiseksi. Kolmannessa työpajassa osallistujat äänestivät tärkeimmistä toimenpiteistä ja laativat pienryhmissä toimintasuunnitelmat, jotka sisälsivät yksityiskohtaiset toimet ja vastuunjaot. Toukokuussa 2024 järjestettiin tulostapaaminen, jossa esiteltiin tulokset ja keskusteltiin niiden eteenpäin viemisestä.

Tulokset

Maatalousareenalla syntyi useita toimenpidekokonaisuuksia:

1. Paikallisen ruoan ja maatalouden edistäminen positiivisella viestinnällä ja tapahtumilla.
2. Kaupunkilaisten tietoisuuden lisääminen Hämeenkyrön ”vihreästä heldestä” myönteisen viestinnän avulla sosiaalisessa mediassa sekä tapahtumilla, joissa maaseutu ja kaupunki kohtaavat.
3. Maatalouden integroiminen koulutukseen: esim. lasten vierailut maatiloilla ja maatalouteen liittyvä toiminta kouluissa.
4. Maaseudun yrittäjistä ja kuntien edustajista koostuvan innovaatioryhmän muodostaminen yhteistyön ja viestinnän edistämiseksi.
5. Maaseutuareena vuosittaiseksi puolen päivän tapahtumaksi, jolla seurataan toimien toteutumista ja edistetään paikallisten toimijoiden ja kunnan välistä yhteistyötä.
6. Julkisiin hankintoihin vaikuttaminen ja lähiruokapäivien lisääminen kouluissa: tehdään markkinaselvitys, mitä Hämeenkyrössä tuotetaan, kuinka paljon ja missä.

Maatalousareenan tulokset vaikuttivat paikallisen ilmastosuunnitelman sisältöön ja kunnan strategiaan.

Kuva 8. Ryhmäkuva Hämeenkyrön maatalousareenasta. (Juho Vuolas)

3.3 WMT! -areenoilla tunnistettuja menestystekijöitä ja haasteita

Murrosareenojen vaikutuksia arvioitiin haastattelujen avulla. Ulkopuoliset arvioijat haastattelivat 3–5 kunkin murrosareenan osallistujaa (ks. haastattelukysymykset liitteestä 5). Seuraavassa tiivistelmässä käsitellään WMT! -areenoiden keskeisiä menestystekijöitä ja haasteita, jotka on määritetty hankekumppanien pohdintojen ja kuudessa kumppanimaassa toteutetun 37 osallistujahaastattelun pohjalta.

WMT! -murrosareena osoittautui tehokkaaksi työkaluksi rakentavan keskustelun, ideoiden ja uuden yhteistyön edistämiseksi. Areenaprosessit tuottivat myönteistä ratkaisukeskeistä ajattelua ja mahdollistivat käytännön toimenpiteiden käynnistämisen. Murrosareenat paransivat luottamusta, yhteistyötä ja koettuja vaikutusmahdollisuuksia. Koettu luottamus parani erityisesti paikallisten toimijoiden näkemysten kuuntelun, yhteiskehittämisen ja uusien ideoiden ja ratkaisujen kokeilemisen ansiosta.

WMT! -murrosareenoilla oli haastateltavien mukaan erittäin hyvät mahdollisuudet edistää kestävyyskeskustelua ja -murrosta pitkällä aikavälillä. Haastatteluista käy ilmi, että WMT! -prosessi onnistui parantamaan toimijoiden osallisuutta ja tuottamaan käytännön ratkaisuja. Moni haastateltavista totesi, että areena loi myönteisen ilmapiirin, jossa keskusteltiin erilaisista lähestymistavoista ja kuultiin ”ruohonjuuritason asiantuntijuuden ääntä”.

”Oli uskomattoman hienoa nähdä niin monen edistävän myönteistä muutosta. Murrosareenalla luotiin elinvoimainen yhteisö, jossa voidaan rakentaa uusia kumppanuuksia, ideoita ja yhteiskehittämismahdollisuuksia julkisen sektorin kanssa.”

”Oltiin kunnioittavia, ja kaikki kuuntelivat. Ilmapiiri oli hyvä. Ihmisiä osallistettiin niin, etteivät he vain istuneet tuoleillaan.”

”Aluksi kuului sellaisia kommentteja, että ’kaupunki ei kuuntele meitä’, mutta loppujen lopuksi kaikki sanoivat: ’Tämä on hieno asia, ja meitä kuunnellaan.’”

”Oli ihmeellistä, miten nopeasti pienryhmä omaksui idean, ja rakensimme sen ympärille vankan konseptin.”

Eräillä areenoilla tunnistetut haasteet liittyivät paikallisviranomaisten sitoutumisen puutteeseen, mikä vaikutti negatiivisesti motivaatioon ja vaikutuksiin. Osa osallistujista koki, ettei ajankäyttö ollut tehokasta, mikä teki keskustelusta pinnallista ja vaikeutti ideoiden huolellista käsittelyä. Toisinaan tehokaiden jatkotoimien varmistaminen oli vaikeaa.

”Suurin haaste oli saada kaikki kokemaan, että heidän panostaan arvostetaan, ja sisällyttää visioon kaikille tärkeät aiheet.”

”Metodi voi olla lähtöpiste, mutta tarvitsemme suunnitelmallisen ja systemaattisen jatkoprosessin.”

Keskeisiä onnistumistekijöitä olivat hyvä valmistautuminen, sidosryhmien laaja ja vahva osallistuminen, hyvä viestintä osallistujien kanssa työpajojen aikana ja niiden jälkeen, poliittinen tuki sekä keskittyminen toteuttamiskelpoisiin tuloksiin. Areenaprosessi toimii parhaiten, kun se on hyvin jäsennetty ja osallistava ja sitä tuetaan seurannalla, jolla varmistetaan, että syntyneistä ideoista tulee todellisia askelia ja uutta yhteistoimintaa. Myös monialaisen yhteistyön ja erilaisten toimijoiden osallistamisen merkitys korostui. Erityisen arvokkaana pidettiin nopeaa etenemistä keskusteluista käytäntöön, uusia toimijoita osallistaviin toimenpiteisiin.

4. Mitä opimme?

"We make transition!" -murrosareenoilla saatiin ruohonjuuritasolta käytännön näkemyksiä kestävyysshaasteiden ratkaisemiseen. Kantavana teemana oli yhteisen vision kehittäminen kaikkien sidosryhmien kesken, mikä motivoi osallistujia.

Oli ratkaisevaa, että osallistajat kokivat areenoiden aiheet ja käytetyn kielen omakseen. Areenalla saattoi tulla esille näkökulmaeroja ja ajoittaisia vaikeuksia päästä yhteisymmärrykseen, mutta osallistajat kokivat tämän arvokkaana ja prosessia pidettiin yleisesti ratkaisunhakuisena. Murrosareenan osallistava keskustelu ehkäisi vastakkainasettelua ja edisti innovatiivista, pidemmälle tulevaisuuteen suuntaavaa ajattelua. Moni osallistuja kertoi, että prosessi auttoi heitä keskustelussa ylittämään lyhyen aikavälin esteet ja ymmärtämään esteitä aiempaa paremmin. Kuvassa 9 on yhteenveto tunnistetuista WMT! -areenoiden keskeisistä menestystekijöistä.

Hyvä valmistelu Ymmärrettävä kieli
Ihmisten osallistaminen eri tasoilta
Kuunteleminen Luottamuksen rakentaminen
Julkisen sektorin ja paikallisten toimijoiden vuorovaikutus
Ymmärrys kokonaiskuvasta
Yhteinen visio Uusi yhteistyö
Yhteiskehittäminen pelkän osallistamisen sijaan
Visiosta konkreettisiksi toimenpiteiksi
Pysyvät vaikutukset Ihmisten voimaantuminen

Kuva 9. Sanapilvi tunnistetuista WMT! -areenoiden tärkeimmistä menestystekijöistä.

We make transition! -hankkeen tärkeimpiä oppeja ovat muun muassa:

Erilaisia sidosryhmiä edustavien osallistujien houkuttelu hankkeeseen. Oli tärkeää houkutella hankkeeseen osallistujia, joilla oli eri tulokulmia valittuun kestävyysaiheeseen. Sekä paikallishallinnon että paikallisten toimijoiden laaja edustus oli yksi menestystekijöistä. Areenoilla vältettiin abstrakteja ja poliittisia termejä ja luotiin siten turvallisempi tila mielekkääseen osallistumiseen erilaisille toimijoille, myös uusille äänille. Näin osallistujille syntyi omistajuuden tunnetta. Kuntien sitoutuminen ja avoimuus paikallisten toimijoiden näkökulmia kohtaan vaikuttivat voimaantumisen tasoon. Usein työpajoihin liittyi uusia toimijoita, kuntien edustajia ja päättäjiä murrosareenan aikana ja sen jälkeen. Areenoiden osallistava, vastaanottava ja innostava ilmapiiri osoittautui toiseksi menestystekijäksi ja edisti osallistujien voimaantumista.

Erot aiheen rajauksessa. Joillakin areenoilla oli yksi laaja kestävyysaihe ja muutamia rajatumpia aiheita. Laaja aihe (esimerkiksi Tampere ja Gdynia) mahdollisti monialaisemmat keskustelut ja kaupungin usean eri yksikön osallistumisen. Tällöin saattoi syntyä uusia yhteyksiä eri kestävyysaiheiden välille ja uusia yhteistyömahdollisuuksia eri kestävyysaiheissa toimivien ihmisten välille. Rajatummista aiheista (esimerkiksi Trondheim ja Tartto) osallistujat valittiin rajatun kestävyysaiheen perusteella. Tällaisissa tapauksissa sekä osallistujat että areenan tulokset olivat kohdennetumpia. Molemmat lähestymistavat olivat onnistuneita, toimivia ja hyödyllisiä.

Yhteisen tulevaisuuskuvan kehittäminen oli olennaista. Kaikkien areenoiden tärkeä elementti oli osallistujien kehittäminen ja yhteisesti sovittu visiokuvaus, joka motivoi ja vahvisti omistajuuden tunnetta. Kymmenen vuoden aikajänne vision muodostamisessa tuntui olevan riittävä ja auttoi siirtämään fokusta sujuvasti siihen, mikä on mahdollista lähitulevaisuudessa. Näkökulmaeroista huolimatta yhteisymmärrys visiosta saatiin syntymään sujuvasti kaikilla areenoilla. Moni osallistuja kertoi, että areena auttoi ylittämään ajattelussa lyhyen aikavälin esteet.

Paikallisviranomaisten ja päättäjien osallisuus. Areenat olivat yleisesti vaikuttavampia, jos kunnan edustajat osallistuivat niihin vahvasti. Tällöin tulokset sisällytettiin todennäköisemmin olemassa olevaan politiikkaan ja pitkän aikavälin vaikutukset olivat varmempia. Päättäjiä osallistaneet areenat onnistuivat lisäämään tietoisuutta politiikan tasolla ja vaikuttamaan poliittiseen keskusteluun. Ne areenat, joilla päättäjien osallisuus oli heikompaa, onnistuivat silti voimaannuttamaan paikallisia toimijoita ja yhteistyötoimintaa.

Huomio konkreettisen toiminnan käynnistämisessä. Osallistujat antoivat myönteistä palautetta siitä, että visiosta siirryttiin polkutyöskentelyn kautta nopeasti käytännön askelten miettimiseen. Olennaista oli, ettei eri koulutustaustaisia osallistujia pyydetty ratkaisemaan monimutkaisia rakenteellisia haasteita. Sen sijaan kannustettiin vuoropuheluun, joka edistää

yhteisymmärrystä kestävyysaiheen eri tulokulmista, sekä kannustettiin toimintaan ja yhteistyöhön. Osallistujat arvostivat jäsennettyä, mutta joustavaa toimintamallia. Osa heistä oli kuitenkin huolissaan tulosten vaikuttavuudesta pitkällä aikavälillä. Tulosten toimeenpanoa ja vaikuttavuutta edistää aktiivinen ja selkeä viestintä osallistujille prosessin aikana ja sen jälkeen sekä areenan tulosten käynnistämisen tukeminen.

Haastatteluissa annettiin suosituksia areenaprosessien tehokkuuden parantamiseen:

1. **Sidosryhmien laaja osallistuminen:** Mukaan on tärkeää kutsua laajasti eri toimijoiden edustajia, niin paikallishallinnon kuin paikallisten toimijoiden puolelta. Mukaan on tärkeää kutsua myös sellaisten ryhmien edustajia, jotka eivät yleensä ole mukana (esimerkiksi nuoret ja pienimmät toimijat). Murrosareena voi olla avoin uusillekin osallistujille kesken prosessin, etenkin silloin kun huomataan, että joku keskeinen toimija puuttuu. Avoimuus uusille osallistujille edisti laajempaa innostusta ja vaikuttavuutta.
2. **Jälkityö ja seuranta:** Työpajojen jälkeiset tapaamiset ja seuranta järjestäjien toimesta todettiin erittäin tärkeäksi. Tällä varmistetaan, että murrosareenan tulokset johtavat toimenpiteisiin. On tärkeää seurata aloitteiden edistymistä ja varmistaa, että oikeat henkilöt vastaavat niiden etenemisestä. Joidenkin toimien kohdalla on hyvä sopia jokin toimintamalli, minkä avulla ryhmä voi viestiä, kokoontua ja toteuttaa toimenpiteitä.
3. **Käytännön toimien käynnistäminen:** Osallistujilla oli tarve siirtyä visioinnista pidemmälle ja laittaa ideat täytäntöön. Osallistujat korostivat, että tähän areenalla tai sen jälkitapaamisissa tulee laatia selkeitä toimintasuunnitelmia ja sopia vastuista.
4. **Selkeyttä ja tehokkuutta digityökaluilla.** Palautteissa ehdotettiin murrosareenan kulun sujuvoittamista esimerkiksi digitaalisilla työkaluilla ja havainnollistetuilla työkuluilla.
5. **Sovelletaan tulokset politiikan ja hallinnon todellisuuteen.** Murrosareenoilla oli tärkeää tunnistaa myös poliittisen päätöksenteon sekä hallinnon ja lainsäädännön realiteetit. Tarvitaan luovuutta, jotta byrokraattiset esteet voidaan ylittää ja soveltaa tuloksia muuttuvissa poliittisissa tilanteissa.
6. **Menetelmän hyödyntäminen organisaatioissa.** Joillakin alueilla murrosareenamenetelmää tai sen osia ryhdyttiin hyödyntämään olemassa olevaan kuntatason tai aluehallinnon suunnittelu- ja kehitystyöhön. Murrosareenan osia, kuten teemakeskustelua tai visiointia voi joissain yhteyksissä hyödyntää myös sellaisenaan. On hyvä muistaa, että murrosareenan soveltamistapa tulee aina sovittaa tarpeeseen, valittuun aiheeseen ja kontekstiin.

Lähdeluettelo

- Brandes, O. M., & Brooks, D. B. (2007). *The soft path for water in a nutshell*. Friends of the Earth Canada & POLIS Project on Ecological Governance, University of Victoria.
- de Geus, T., Wittmayer, J. M., & Vogelzang, F. (2022). "Biting the Bullet: Addressing the Democratic Legitimacy of Transition Management." *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 42, 201-218.
- Holmberg, J., & Robèrt, K. H. (2000). Backcasting—A framework for strategic planning. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 7(4), 294.
- Inayatullah, S. (2008). "Six Pillars: Futures Thinking for Transforming." *Foresight*, 10(1), 4-21.
- Loorbach, D., & Rotmans, J. (2010). The Practice of Transition Management: Examples and Lessons from Four Distinct Cases. *Futures*, 42(3).
- Notermans, V.I., von Wirth, T., & Loorbach D. (2022). *An Experiential Guide for Transition Arenas*. DRIFT, Erasmus University Rotterdam, Rotterdam, The Netherlands.
<https://drift.eur.nl/app/uploads/2022/09/An-experiential-guide-for-Transition-Arenas.pdf>
- Roorda, C., Wittmayer, J., Henneman, P., Van Steenbergen, F., Frantzeskaki, N., & Loorbach, D. (2014). *Transition Management in the Urban Context: Guidance Manual*. DRIFT, Erasmus University Rotterdam: Rotterdam, The Netherlands.
- Silvesteri, G., Diercks, G. & Matti, C. (2022). X-Curve A sensemaking tool to foster collective narratives on system change. *Drift, Climate-KIC Transition Hub*.
<https://drift.eur.nl/app/uploads/2023/08/X-Curve-booklet-DRIFT-EIT-Climate-KIC-2022-1.pdf>
- Silvestri, G., Hebinck, A., von Wirth, T. & Mulders, W. (2022). *SHARED GREEN DEAL Arena guidelines: Designing translocal, inclusive spaces for co-creation to achieve the EU Green Deal*. Cambridge: SHARED GREEN DEAL.
- Sitra. (4.12.2017). *Energiamurrosareenalta käytännön ehdotuksia Suomelle*.
<https://www.sitra.fi/uutiset/energiamurrosareenalta-kaytannon-ehdotuksia-suomelle/>
- Ylikoski, T., Rekola, S. & Poussa, L. (2023). *Tulevaisuuskolmio*. Sitra
<https://www.sitra.fi/caset/tulevaisuuskolmio/>

We make transition! (2024). *How to strengthen cooperation between local authorities and civil society actors to enhance sustainability? - A transnational gap analysis.*

https://interreg-baltic.eu/wp-content/uploads/2024/09/WMT-gap-analysis_final.pdf

We make transition! (2024) *Baltic Sea region vision of sustainable life.* <https://interreg-baltic.eu/wp-content/uploads/2024/11/BSR-vision-of-sustainable-life.pdf.pdf>

We make transition! (2025). *Civil society making sustainability transitions in the Baltic Sea region: case studies for inspiration.*

<https://interreg-baltic.eu/wp-content/uploads/2025/03/CASE-STUDIES.pdf>

Liitteet

Liite 1. Itämeren alueen yhteinen kestävyysvisio

Hankkeen alkuvaiheessa rakensimme yhteisen vision kestävästä tulevaisuudesta yhdessä Itämeren alueen toimijoiden kanssa. Vision tarkoituksena oli toimia innostavana kansainvälisenä kehyksenä paikallisille murrosareenoille. Visio kokoaa yhteen kestävän elämän keskeisiä piirteitä lähinnä kansalaisyhteiskunnan ja ruohonjuuritason näkökulmasta. Vision kehitti hankkeen kumppanimaista valikoitu kansainvälinen muutoksentekijöiden (muutosagenttien) ryhmä. Ryhmään kuuluu noin 30 kansalaisyhteiskunnan, yritysten ja kuntien edustajaa. Heille oli yhteistä muun muassa murrosajattelu ja halu edistää ekososiaalista kestävyyttä eri tavoin.

Kansainväliset muutosagentit osallistuivat kolmeen verkkotyöpajaan ja yhteen tapaamiseen Puolan Gdyniassa syksyllä 2023. Työpajoissa osallistujat jaettiin neljään teemaryhmään kiinnostuksenkohteiden perusteella: 1) kierto- ja jakamistalous, 2) ruoka, 3) kestävä elämäntapa ja 4) sosiaalinen kestävyys. Ryhmätyöt suunniteltiin We make transition! -hankkeen menetelmien ja Sitran neuvojen mukaan. Työ tehtiin verkkotyötilassa. teemaryhmät tunnistivat keskeisiä haasteita, jotka haluttiin ratkaista toivotussa kestävässä tulevaisuudessa. Työkaluna käytettiin Tulevaisuuskolmiota. Haasteita olivat esimerkiksi:

- Miten valtavirtaistaa kestävä elämäntapa kulutukseen perustuvan elämäntavan sijaan?
- Miten kestävien valintojen tekemistä voisi helpottaa arjessa?
- Miten valtavirtaistaa yhteisön rakentaminen individualismin sijaan?
- Miten sisällyttää koulutusjärjestelmään enemmän kädentaitojen kehittämistä?
- Miten edistää pienimuotoista lähiruokatuotantoa isojen kauppaketjujen markkinavallasta huolimatta?

Tämän jälkeen ryhmät keskustelivat siitä, mitä toimenpiteitä haasteiden ratkaiseminen vaatii. Ryhmätyön tulosten pohjalta muodostettiin yhteinen visio ja suosituksia kunnille. Visio on kuvattu lyhyesti seuraavalla sivulla.

Yhteenvedo Itämeren alueen kestävyysvisiosta (kehitetty WMTI-hankkeessa⁵)

Vuonna 2035 kestävä elämäntapaa tukevat julkisen ja yksityisen sektorin välinen yhteistyö sekä koulutuksen, sääntelyn ja kaupunkisuunnittelun muutokset. Kestävä tulevaisuus rakennetaan paikallisissa yhteisöissä, jotka vaihtavat materiaaleja, tavaroita, ideoita, taitoja ja tukea. Koulutusjärjestelmä ja elinikäisen oppimisen polku korostavat kädentaitoja ja yhteisön rakentamista perustaitoina. Kestävä elämäntapaa on helppo toteuttaa.

Muutoksia lainsäädäntöön ja sääntelyyn. Tarjotaan erityisiä kannustimia ja veronhuojennuksia yrityksille, joiden liiketoiminta perustuu kierto- tai jakamistalouteen. Korjauspalveluilla sekä tuotteilla, joilla on pidennetty takuu, on pienempi arvonlisävero.

Kestävä kulutus tukee sosiaalista kestävyttä. Sääntelyn muutokset, paikallinen strateginen tuki sekä järjestöjen, yhteisöjen ja pienyritysten aktiivinen toiminta ovat johtaneet perinteisten kauppakeskusten kanssa kilpailevien kiertotalouden ostoskeskusten yleistymiseen. Niissä on laadukkaita käytettyjä ja paikallisesti käsin tehtyjä esineitä, korjauspalveluja, kohtaamispaikkoja ja kahviloita sekä työpajatilajoja.

Koulutus. Lapset kasvatetaan kestävämpään elämäntapaan ja jakamistalouteen. Kiertotalous on opetussuunnitelman läpileikkaava teema: käsityötunneilla keskitytään korjaamiseen ja esimerkiksi tekstiilien tuunaamiseen. Kotitaloustunneilla käsitellään muun muassa maatalouden, lähiruuan ja ylijäämätuotteen käytön teemoja. Kiertotalouden ja jakamisen periaatteet on sisällytetty myös ammatilliseen koulutukseen.

Kestävä ruokajärjestelmä. Kestävät tavat tuottaa ja jakaa ruokaa nojaavat yhä enemmän monipuolisiin, hajautettuihin ja joustaviin ratkaisuihin. Tällä tarkoitetaan paikallisia palveluja ruoan kasvattamiseen ja jakeluun sekä ravinteiden uusiojalostukseen liittyen. Kaupunkiviljelytoiminta on suosittua ja laajenee eri puolille kaupunkia. Toisten auttamisesta tulee olennainen osa yhteiskuntaa ja arjen ohjaava periaate. Kaupungit pirstoutuvat kyliksi, jotka pyrkivät omavaraisuuteen. Ihmiset syövät kauden satoa ja lähellä kasvatettua ruokaa. Muita ratkaisuja ovat kumppanuusmaatalous, ruokakollektiivit, osuuskunnat ja yhdistykset sekä kuntien biojätteen uusiojalostuspalvelut.

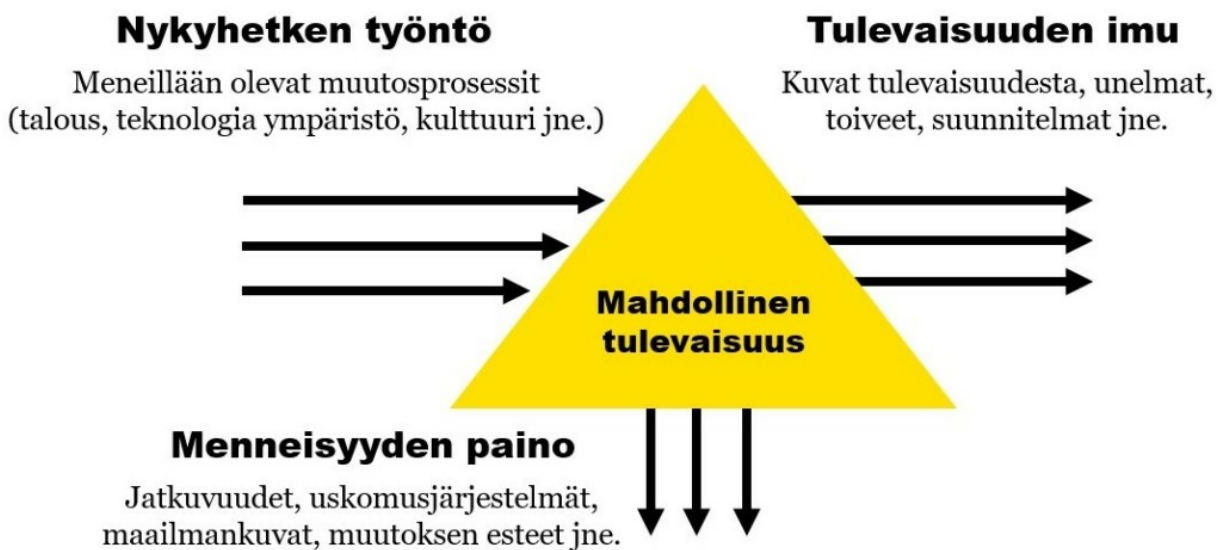
Julkisen sektorin, elinkeinoelämän ja kansalaisyhteiskunnan välinen yhteistyö. EU-direktiivin mukaan kaupungeissa on standardinmukainen yhteisö- ja kestävyyskeskus kaikissa kaupunginosissa. Nämä kohtaamispaikat ovat (ainakin osittain) kunnan rahoittamia ja niitä hallinnoivat ruohonjuuritason toimijat yhteistyössä kunnan kanssa. Keskukset mahdollistavat yhteistyön ja tarjoavat kansalaisille helpon mahdollisuuden osallistua ja vaikuttaa omaan elinympäristöönsä. Tämä edistää yhteenkuuluvuutta.

Työ. Ihmiset käyttävät merkittävän osan vapaa-ajastaan lähialueensa toimintaan. Kokoontumisissa kehittyvät myös innovaatioita, jotka tuottavat uudenlaista (taloudellista) toimintaa. Lukuisat kohtaamiset julkisissa tiloissa antavat tilaisuuden ideoita ja tehdä aloitteita uusista yhteistyöhankkeista, palveluista ja yrityksistä. Arjen käytännöt ja elämäntavat perustuvat vahvasti yhteisölliseen toimintaan ja jakamiseen.

⁵ Itämeren alueen kestävä elämän visio -julkaisu löytyy We make transition! hankkeen kotisivulta: <https://interreg-baltic.eu/wp-content/uploads/2024/11/BSR-vision-of-sustainable-life.pdf.pdf>

Liite 2. Tulevaisuuskolmio

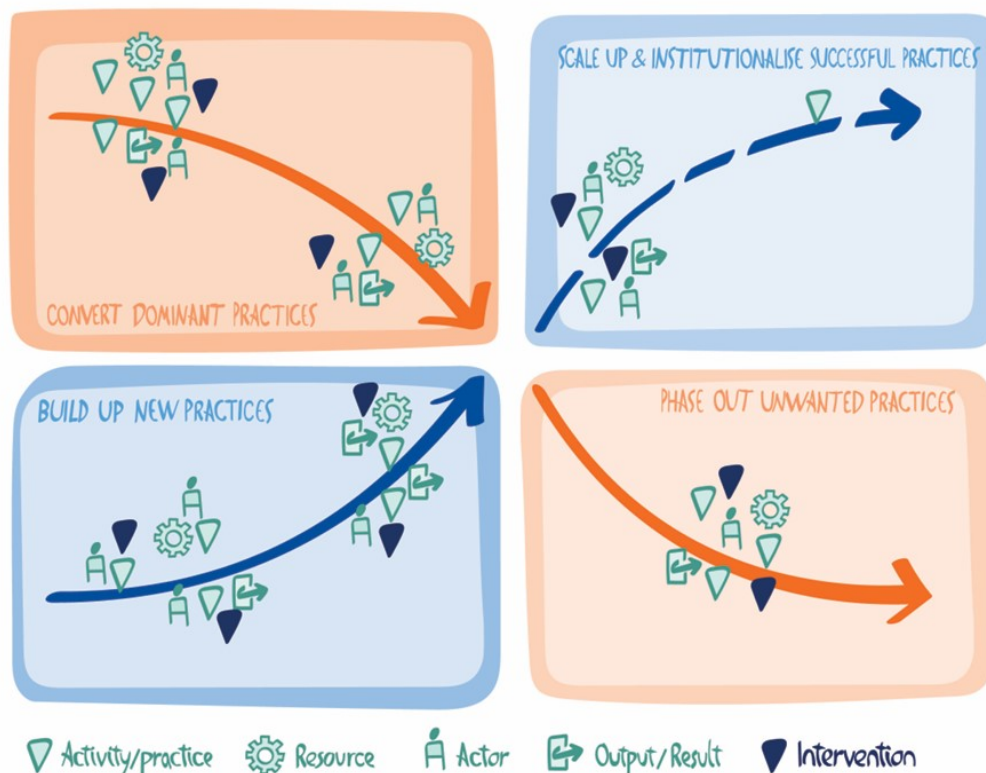
Joillakin murrosareenoilla käytettiin tulevaisuuskolmiota. Helppokäyttöinen työkalu luo pohjan yhteisen vision hahmottamiselle ja kuvaamiselle. Kolmioharjoituksessa pienryhmät kirjaavat teemaan (esimerkiksi luomuruoan edistäminen) kytkeytyviä asioita (nykyhetken työntö ja trendit, tulevaisuuden toiveet ja suunnitelmat ja menneisyydestä juontuvat muutoksen esteet) kullekin kolmion sivulle esimerkiksi post-it lapuilla. Lopuksi voidaan pyytää ryhmiä valitsemaan kirjattujen asioiden pohjalta esim. 3-5 asiaa tai ilmiötä, jotka haluaa nähdä toteutuneen halutussa tulevaisuudessa.

Kuva 10. Tulevaisuuskolmio (Sitra 2023, mukautettu lähteestä Inayatullah 2008).

Liite 3. X-käyrä

X-käyrä (X-Curve) on visuaalinen työkalu, jolla voi hahmottaa käynnissä olevaa paikallista tai alueellista murroksen dynamiikkaa. X-käyrä tekee näkyväksi **kaksi samanaikaista prosessia**: vanhan järjestelmän purkamisen (laskeva käyrä) ja uuden rakentamisen (nouseva käyrä). Aiheena voi olla jokin kestävyysteema, kuten kiertotalous. X:n keskelle merkitään kokeilut, innovaatiot ja uudet toimintamallit, jotka yhdistävät vanhaa ja uutta. Menetelmällä voidaan luoda perusta osallistujien yhteiselle kielelle ja kollektiiviselle ymmärrykselle siitä, kuinka muutos voi alkaa rakentua omalla asuinseudulla.

Kuva 11. X-käyrä (DRIFT & EIT Climate-KIC Transitions Hub, 2022).

Liite 4. Backcasting-menetelmä

Backcasting on menetelmä, joka alkaa toivotun tulevaisuuden määrittelystä ja etenee sitten ajallisesti visiosta taaksepäin. Menetelmällä voidaan tunnistaa käytäntöjä ja ohjelmia, jotka yhdistävät toivotun tulevaisuuden nykyhetkeen (Brandes & Brooks, 2007, s. 12). Backcasting-menetelmän peruskysymys on: ”Jos haluamme saavuttaa tietyn tavoitteen, mihin toimiin sen saavuttamiseksi on ryhdyttävä?” (Holmberg & Robèrt, 2000, s. 294).

Ennakoinnissa (foresight) haetaan vaihtoehtoisia kehityspolkuja nykyhetkestä tulevaisuuteen esimerkiksi nykyhetken trendejä analysoimalla. Kun taas backcasting-menetelmä lähestyy tulevaisuutta koskevaa keskustelua vastakkaisesta suunnasta. Menetelmässä visioidaan toivottavat tulevat olosuhteet ja määritetään sitten askeleet toivotun tulevaisuuden olosuhteiden saavuttamiseksi. Menetelmä havahduttaa siihen, että toivottua tulevaisuutta ei saavuteta jatkamalla samojen asioiden tekemistä kuin menneisyydessä ja nykyhetkessä. (Holmberg & Robèrt, 2000, s. 294.)

Backcasting-menetelmä on yksi murrosareenamenetelmän kulmakivistä. Backcasting-menetelmällä hahmotetaan mahdollisia polkuja yhteisesti sovittuun visioon niin, että keskustelu etenee visiosta taaksepäin kohti nykytilannetta. Näin osallistujien on helpompi irtaantua nykyhetkestä ja sitten palata siihen. Tätä vaihetta yksinkertaistettiin We make transition! -areenoilla. Backcasting-menetelmällä tunnistettiin useita konkreettisia toimenpiteitä ja muutoksia, joita tarvitaan visioon johtavalla mahdollisella polulla. Polun erilaisten toimenpiteiden ja tarvittavien muutosten listaamisen jälkeen keskityttiin tunnistamaan yhdessä konkreettisia toimenpiteitä ja vaiheita, joita voitaisiin ja haluttaisiin lähteä toteuttamaan heti.

Liite 5. Areenatyöpajojen arvioinnissa käytetyt haastattelukysymykset

1. *Mihin tilaisuuksiin osallistuit ja missä roolissa?*
2. *Mikä murrosareenaprosessissa oli arvokkainta sinulle? Miksi? Mitä arvoa murrosareena tuotti alueellesi? Miksi?*
3. *Ilmenikö prosessissa haasteita?
Havaittiinko prosessin aikana tai sen jälkeen odottamattomia tuloksia tai muuta, mikä yllätti?
Kuvaile niitä.*
4. *Voimaannuttiko murrosareena mielestäsi osallistujia? Koitko, että prosessi antoi sinulle tilaisuuden edistää muutosta?*
5. *Kuvaile, millaisia uusia menetelmiä opit murrosareenaprosessissa.*
6. *Millaisia vaikutuksia odotat murrosareenasta syntyvän pitkällä aikavälillä/ seuraavien viiden vuoden aikana?*
7. *Miten kuntasi/alueesi voisi lähitulevaisuudessa hyödyntää murrosareenan menetelmää tai sen osia?*
8. *Kerro halutessasi vapaasti enemmän ajatuksistasi ja ideoistasi.*